ԳԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համ. 10 Մէճ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու » 21/2 Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի.

Մէկ մի թիւ 40 փարա արժէ.

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ճանրու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ Նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն Խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղուի, Կ. Պոլիս Պահճէ—Գարու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ճանրու ծախքը չվճարուած Նամակ չընդունուիր։

Զապուած Նամակ, յօդուած, եթէ և չեն տպուիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական լուրեր. — Ներքին լուրեր. — Ազգային լուրեր. — Քաղաքական. — Մատենագրական, «Տածման առաջին Մանկութեան», (Գըրասէր Աստ) . — Հայ գրագէտք, Նանոն մ՚ի Տ. Նորայրէ Բիւզանդացւոյ. — Գեղջկական նամականի, Կրթական խօսքեր (Ճգնաւոր). — Տնտեսական վիճակ Հայաստանի, Երկրագործութիւն, (Շուշ. և վերջ) . — Լեզուի խնդիր (Անահիտ) . — Այլ և այլք. — Խառնիւղ. — Դրամական. — Ծանուցմունք։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 22 ԱՊՐԻԼ.

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս առաւօտ հասած հեռագիրք

Հռոմ 3 մայիս.

Երեսփոխանաց ժողովին մէջ՝ ներքին գործոց նախարար Պ. Տէբրէթիս՝ Պ. Բիւլինիի մի հարցման պատասխանելով՝ ըսաւ թէ Պիզէրթայի Ֆրանսացիներէն գրաւումն իտալական նախարարութեան ո՛չ ընթացքը կրնայ փոխել, ո՛չ ալ նախկին կարծիքը։

Թունուզէն տրուած լրոյ նայելով, Ֆրանսացւոց դէմ իտալական մոլեռանդութեան գրգռելու ամբաստանութիւն կը լինի առաջին Նախարար Մուսթաֆա փաշայի վերայ։

Թունուզի Պէյին ռամիկանութիւնն ուշադրութեամբ կը հսկէ Պէյին եղբօրը եղբայր Սիտի Սայիտ պէյի վերայ, որոյ Ֆրանսացւոց նկատմամբ ունեցած համակրութիւնն յայտնի է։

Լոնտրա 3 մայիս.

Երեսփոխանաց ժողովին մէջ, Սըր Չարլզ Տիլք՝ ազատական երեսփոխան Պ. Մոնթակիւ Կէսթի հարցման պատասխանելով ասաց թէ ինք կը ճանչէ Թունուզի Պիզէրթա գիրքին կարեւորութիւնն, որ Ֆրանսական զօրքէն գրաւուած է, բայց չկարծեր որ Պիզէրթա լաւ նաւահանգիստ մի կարենայ լինել, մինչև իսկ մեծ ծախքեր ընելով, նաև չկարծեր որ Ֆրանսացիք մշտնջենապէս գրաւեն Պիզէրթա։

Լոնտրա 4 մայիս.

Երդուեալ դատաւորք որոշում տուեին որ Գերմաներէն ընկերվարական Ֆրայհայթ (Ազատութիւն) լրագրոյն խմբագրապետ Պ. Մոսթ ամբաստանութեան ենթարկուի՝ Ռուսիոյ կայսեր սպանման նկատմամբ գրգռիչ յօդուածներ հրատարակելուն համար։

Բեղգրատուրկ 5 մայիս.

Երեքշաբթի օրը պետական խորհուրդ գումարեցաւ Կոշինոյի կայսերական պալատան մէջ, և որոշուեցաւ ներքին աշխարհակալութիւն մի բանալ, որ աւելի մեծ միութիւն մի տայ կայսերական վարչութեան։ — (Կոշինո Բեղգրատուրկէն 10-13 մղոն հեռի գտնուող մ՚է Պետրկի ծովին վրայ։)

Լոնտրա 5 մայիս.

Անգլիական Տոմիթըրէյ շոգենաւուն կորստեան վրայ նոր տեղեկութիւնք առնուեցան։ Հարիւր երեսուն և հինգ ծովային զօրականք և ութ սպայք մեռած են։

Աթէնք 5 մայիս.

Դեսպանք երէկ հաւաքական գեհուցագիր մի ներկայեցին Պ. Քումունտուրոսի, իմացնելով Հելլենական կառավարութեան որ դեսպանք Բ. Դրանէն ծանուցագիր մ՚առած են, որով տէրութեանց առաջարկները կ՚ընդունի, և Կ. Պոլսոյ դեսպանք ամեն ջանք կ՚ընեն փութով վերջնական լուծում մի ձեռք բերելու համար։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ. Դուռը Թունուզի խնդրոյն վրայ երէկ շրջաբերական մի ղըրկեց տէրութեանց։ Վաղըթ կը կարծէ թէ Բ. Դրան իւր այս պաշտօնագրով յայտարարած է թէ Թունուզի նկատմամբ Ֆրանսայի ընթացքին հակառակ է Պէրլինի դաշնագրոյն, յոյս յայտնելով որ տէրութիւնք գոհութեամբ չեն նկատեր այդ ընթացքն, և խնդրելով որ աշխատին խաղաղական վախճան մի տալ այս գործին։ Ծանուցած է նաև թէ կայսերական կառավարութիւնն իւր իրաւանց պաշտպանութեան համար ի հարկին պէտք եղած միջոցները ձեռք պիտի առնու, բայց միշտ կը փափաքի տէրութեանց խորհրդովը գործ տեսնել։

—

Բ. Դուռը Տէրութեանց վերջին ծանուցագրոյն տուած պատասխանին մէջ կը յայտնէ թէ խաղաղութիւնը պահպանելու և Տէրութեանց միաշունչ բաղձանաց համաձայնելու համար Օսմանեան կառավարութիւնը կ՚ընդունի նոյա առաջարկած նոր սահմանագիծն՝ որ Պէրլինի դեսպանախորհրդին նշանագծին տեղ դրուած է։

Բ. Դուռը կ՚աւելցնէ թէ յանձնաժողով մ՚անուանած և հրահանգներ տուած է նմա, որպէս զի Թուրքիոյ և Յունաստանի միջև կնքուելիք վերջնական պայմանագիրն որոշէ։

Սոյն յանձնաժողովին անդամք են, ինչպէս արդէն ծանուցած եմք, Օսման փաշա, Սէրվէր փաշա, Ալի Նիզամի փաշա, և Տաւեան Յարութիւն էֆէնտի։

Յունաստանի թողուած երկիրներուն յանձման վերաբերեալ պայմանագիրն, զոր մայրաքաղաքիս դեսպանք պատրաստած էին, արդէն տէրութեանց մեծ մասին հաւանութիւնն առած է։ Սոյն պայմանագիրը Պէրլինի դաշնագրոյն իմաստին համեմատ խմբագրուած է՝ արքունի կալուածոց և վագըֆներու նկատմամբ. միանգամայն Յունաստանի թողուած տեղերուն իսլամ բնակչաց կեանքն ու ինչքը կ՚ապահովէ, և Օսմանեան պարտուց մի մասն Յունաստանի կը վերագրէ։

—

Ապէտին փաշային Բօմխէրուութեան ժամանակ աքսորուած Բուրդպէյերն ու Ազայներն, որք Կ. Պոլիս բերուած էին, Առաջին նախարարին և Ներքին ու Դատական նախարարներուն և ընդհանուր դատախազին աղերսագրեր տուեին, խնդրելով որ իրենց դատաստանը կատարուի, դատախազներն երևան ելնեն և արդարութիւնն յայտնուի։ Վաղըթ այժմ կը տայ Բուրդգլուխներուն այս պահանջման, ըսելով որ հասանց դատաստանի բանտարկութիւն պէտք չէ լինի։

Կը յուսամք որ Վաղըթ իւր հըզօր ազդեցութիւնը կը գործածէ այս վերջին գաղափարը տարբեր պարագայից մէջ ևս ի կիր արկանել տալու համար։

—

Երեքշաբթի օրը՝ Վեհ. Սուլթանին ճորտապատկեր Սարգիս Պէյ Պալեան՝ ժամ 9ին միջոցները Նըշանթաշի պալատէն կառքով Պեշիկթաշ իջած ժամանակ պահականոցին մօտ քանի մի հարիւր Բուրդք, որ արքունական շինութեանց ծառայելով աշխատեր ունէին, կառքը պաշարելով սկսան պոռչալ և քարեր արձակել։ Բարեբաղդաբար կառապանը չշփոթելով ձիերը քշեց և պահականոցին առջև հասաւ, ուր Սարգիս պէյ կառքէն դուրս ելնելով պահականոցն ապաստանեցաւ։

Ձիերէն մին վիրաւորուած և կառքը բաւական վնասուած էր քարի հարուածներէն։

Պեշիկթաշի ոստիկանութեան գլուխ Ֆէրիտ Հասան փաշան անդգամներու, հրաման ըրաւ Բուրդաց որ յառելին Նոքա՝ «կամ ուտակ կամ ճորտապատկեր» կը գոչէին։

Հասան փաշան չկրնալով համոզել, նոյն գլխաւորները ձերբակալել տուաւ ոստիկան զինուորաց։

Սարգիս պէյ շատ աշխատեցաւ համոզել նոյա թէ բոլոր աշխատներ ունէր, իրենց տայ. Նոքա չընդունեցին։ «Դրամէ զատ ուրիշ բան չենք ճանչեր» կը պոռային։

«Եթէ Հայ կուզէք, բաշխել տամ ձեզ, առաջ այն կոզմերը գտնուող հայագործի մի ձեռօք» դարձեալ չընդունեցին։

Այն ժամանակ Հասան փաշան խառնակապ գլխաւորները բանտարկեց, և յաջողեցաւ վերջապէս ամբոխը ցրուել, որք Սարգիս պէյին դուրս ելնելուն կ՚սպասէին՝ չարութիւն մ՚ընելու համար։

Այս անգամին լու ըր Ներըողի պալատն երթալով, Վեհ. Սուլթանն խոկոյն երկու թիկնապահ (եավէր) և խումբ մի ձիաւոր ղրկեց, որք Սարգիս պէյին կառքը շրջապատելով՝ ողջ և անվնաս բերին իւր տունը տարին ժամը 12ին միջոցները։ Միանգամայն հրաման տրուեցաւ Բաղաքապետութեան, որ այս պահանջը կարգադրելու համար պէտք եղածին չափ գումար մի յանձնուի առ որ անկ է։

—

Պէյրութի պաշտօնական լրագրին հեռաւեալ տեղեկութիւնները կը տայ Տրիպոլիսներուն գործին վերայ.

«Տրիպոլիսներուն կողմէն Հաւրանցւոց դէմ ի գործ դրուած սպանութիւններն ու ասպատակութիւնները քննելու պաշտօնով կազմուած յանձնախումբն իւր պաշտօնն աւարտելէ յետոյ Թուլի գիւղը վերադարձաւ, որ Օսմանեան զօրաց կեդրոնատեղին է։ Ամբաստանեալ Տրիպոլիսք անձնատուր լինելէ յետոյ, դատաստանը պիտի սկսի։ Տրիպոլի Շէյխերն Օսմանեան զօրաց բանակատեղին երթալով Հաւրանցւոց մի քանի տարի առաջ գործած սպանութիւններէն և ասպատակութիւններէն գանգատեցան, և իրենց կողմէն չորս Շէյխ փոխանորդ կարգեցին։ Այս եղելութեան վերայ, Շէյխ Մէհմէտ—իւլ—Թրաշ կայսերական հինգերորդ զօրաբանակի Մուշիրին անձնատուր եղաւ։»

—

Մարտինէն եկած հեռագիր մի կը ծանուցանէ թէ Կ. Պոլսոյ Սպանիական նախորդ դեսպան Վիլլա—Մանթիլլա Մարքիզն յանկարծական կաթուածով վախճաներ է։

—

Զանդ-Գալէի Օսմ. ամբութիւնք ժամանակէ մ՚ի վեր իրենց վառօդը փոխել կը թափեն, կ՚ասէ Մէսէնճըր։ Քանի մ՚օր առաջ Անգլիոյի վաճառական նաւ մի Զանաքի առջև թնդանօթի երեք հարուած ողջունեցաւ, և վօլթիմէօր անուն Ֆրանսական թնդանօթանաւի շոգենաւը Պիրէնէն Կ. Պոլիս եկած ժամանակ նախընթաց օրը նոյն բաղդին հանդիպեցաւ, կը յիշեն ընթերցողք թէ Անգլիական Անթըլոփ շոգենաւը Քիոսէն վերադարձած ժամանակ տասն և հինգ ժամ արգիլուեցաւ ի Զանագ—գալէ։ Այսպիսի դէպքեր անհաճոյ են միշտ և կատարելապէս ձրի։ Նաւատերք բնաւ փափաք չեն կըրնար ունենալ հաստատուած կանոնաց հակառակ վարուելու, և եթէ այսպիսի դժուարութիւնք կը ծագին, կանոնաց ճշդիւ չհասկըցուելուն արդիւնք միայն կրնան լինել։ Երբոր 1876 ին պատերազմ բացուեցաւ, Դուռն ինչ ինչ անօրէնութիւններ ըրաւ, որք մինչև խաղաղութեան վերահաստատուած ժամանակ պիտի գործադրուէին, և Այսթէֆանոսի դաշնագրութեան կնքուելէն յետոյ դադրեցան գործադրութենէ, բայց այն ժամանակէն ի վեր որ և է նոր կանոնադրութիւն մի հրատարակուած չէ ուիր։ Բաղձալի է որ նաւատերք շուտով և կատարելապէս տեղեկանան այն հրահանգաց՝ զոր Դուռը տուած է իւր Զանագ-գալէի պաշտօնէից՝ նեղցին մէջ նաւարկութեան նկատմամբ։ Այն ժամանակ վերոյիշեալ դէպքերուն վերադարձն անհնարին կը լինի՝ յօգուտ ամեն շահ ունեցողաց։

—

Քիոսէն եկած վերջին լուրերը երկրաշարժին մի տարօրինակ մանրամասնութիւնը կը ծանուցանեն։

Դեռահասակ աղջիկ մի փլատակաց ներքևէն ողջ դուրս հանուեր է 14 օրէ յետոյ։ Ցիշեալ աղջիկը երկրաշարժին ժամանակ մեծ պահարանի (տօլապ) մի մէջ ապաստաներ է, ուր բաւական նարինջ և պաքսիմատ կայ եղեր, և նոքօք սներ է։

—

Օսմանեան Քօնսօլիտէներուն բարձրանալը կը շարունակէ, թէ՛ ի Փարիզ և ի Լոնտրա թէ՛ ի Ղալաթիա։ Երէկ մինչև 18 1/2 և յետոյ 18.28 ելան, և շատեր վաճառեցին իրենց Քօնսօլիտէները, որով գինը մինչև 18 1/4 ինկաւ։ Ցետոյ 2 փարայ վրայ դրուեց, և այս առաւօտ 18.11էն բացուեց։ Միւս Օսմանեան արժէթուղթք ևս կը հետևէին Քօնսօլիտէներուն շարժման։

—

Հելլենական Քօնսօլիտէներն ալ կը բարձրանան, և երէկ Փարիզի հրապարակին վրայ յանկարծ 27 1/2 ֆրանք վրայ դնելով, 443 ֆրանքի գոցուեցաւ, յորմէ կրնայ հասկցուիլ թէ տէրութեանց առաջարկներուն Բ. Դրանէն ընդունուիլն յաջողութիւն մ՚յառաջ բերած է։

—

Կայսերական երեք զրահաւորք այսօր մայրաքաղաքիս նաւահանգիստէն ճամբայ ելան դէպ ի Դարդանէլ, բայց չգիտցուիր թէ ո՛ւր կ՚երթան։

—

Այսօր Տաճկաց խարէյէջ լինելով, բատ սովորութեան գաւռի միս և հէլվա պիտի տրուի Օսմ. զօրաց։

—

Փիլիպէէն կը գրեն թէ քաղաքին բանտին մէջ արգիլեալ քանի մի չարագործք՝ բանտին պատը ծակելով փախեր են, և չեն բռնըւած։

—

Պարսից Շահին երկրորդ որդին՝ Իւրաքանչիւրն հազար սիկղ (մաղղ) ծանրութեամբ արծաթէ շինուած վեց հատ աշտանակ ղրկեր է Քէրպէլայի Ս. տեղեաց։

—

Դիպուածն երբեմն սքանչելի տեսարաններ երևան կը հանէ։ Անցեալները Փարիզի մէջ Պասթիլլի հրապարակին վերայ ոստիկանի մ՚իմաց տուին անցորդք թէ մօտերն ՈՒնիպիւ մի փոքրիկ աղջիկ մի ջախջախուած է։ Ոստիկանն խմայ տրուած դեղը պատճառ գնաց անմիջապէս, ուր փոխադրեր էին խեղճ աղջիկն, և երբ խօսելու պիտի սկսէր, մօրեցաւ ինկաւ. Դժբաղդ մայրը տեսաւ որ այն աղջիկն իւր սոսնամեայ զաւակն էր արիւնաթաթախ միճակի մէջ պառկած։ ՈՒնիպիւսին անիւները նորա կուրծքին վերայէն անցեր ու ջախջախեր էին. Խեղճ աղջիկը ճանչեց իւր հայրը, ժպտեցաւ նմա, և հոգին փչեց՝ հայրենիքն բարով մ՚ասելէ յետոյ։

—

Ախթէր Պարսկական լրագրոյն Քէրպէլայի թղթակիցը կը ծանուցանէ 12 տարեկան Արաբ տղայ մի խմամ Ապասի Թիւրպէն գնացեր է ուխտի, և անմիջապէս բժշկուեր է ինչ ինչ մահարեր ախտերէ, որոց ենթակայ էր ժամանակէ մ՚ի վեր։

—

Երկուշաբթի օրը Գատըգիւղ 17 Ցոյնք ձերբակալեցան՝ փողոցներու և գինետանց մէջ խռովայոյզ երգեր երգելուն պատճառաւ, որոց վերջին տողն իսլամաց դէմ գրգռիչ խօսքեր էին։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ցաւօք սրտի կը լսեմք թէ արպագրապետ Տնտեսեան Եղիա էֆէնտին, որ ոստիկանութեան բանտին մէջ ժանտատենդէ (թիֆօյ) հիւանդանալով Մէտաէրհանէի հիւանդանոցը փոխադրուած էր, այսօր ժամ 4 ին իւր մահկանացուն կնքեր է ի հասակի 43 ամաց, յանմխիթար սուգ արամութեան իւր դժբաղդ լծակցին և երկու որդեկաց, որոց միակ խնամակալն էր, և որք իւր առօրեայ աշխատութեանց արդիւնքէն զատ ուրիշ ապրուստի միջոց չունէին։

Հանգուցեալ Տնտեսեանի մարմինն այսօր Գումգափուի Մայր եկեղեցին փոխադրուելով, յուղարկաւորութիւնն անդ պիտի կատարուի վաղը ժամ 4ին։

Տնտեսեան Եղիա էֆէնտին Հայ տպագրապետաց ամենէն ուսեալն էր, եկեղեցական երաժշտութեան քաջահմուտ, միանգամայն և բաւական տեղեակ էր գրականութեան. իւր քաղցր բարութեամբ և համեստութեամբ զինքը ճանչողներուն համակրութիւնը գրաւած էր։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողք, դժբաղդ Տնտեսեան առանց հըրատարակութեան Ազգային երգերու հաւաքածոյ մի տպած լինելուն համար բանտ դրուած էր։

—

Տփխիսի Մեղու Հայաստանի լրագրին հետեւեալ լուրերը կը տայ.

Սրբազան սինոդը դժգոհ լինելով Կարսի առաջնորդ եպիսկոպոս Ազուանեանից, հանեց նորա իրաւասութեան տակից Շիրակայ գաւառում 35 Հայ գիւղ և յանձնեց մի Շիրակունի վարդապետի, որ նուիրապետութեամբ ժողված հաշիւները, ասում են, կանեց, փախաւ Տաճկաստան, վերադարձաւ, և առանց վճարելու վանքածը առաջուց յիշեալ գիւղերը, օգնական ունենալով Ալէքսանդրապօլի Ալէքսանդրը քահանայ Ամատունուն։ Հայր Շիրակունին Պալըրբան գիւղացի է, երբեմն այրի քահանայ և քաջածանօթ ամբողջ Շիրակում։

—

Փիրից մեզ գրում են թէ անցած աշունքից սկսած այդ գիւղում մեծամեծ վնասներ է տանում մի տեսակ օդափոխիկ ցաւ, որն սկսվում է նախ կոկորդը ծակելով և ապա երկու օրից յետ անգութ կացուցանելով հիւանդին՝ սպանում է։ Այդ ցաւին զոհ են գնացել 120 հոգուց աւելի Փիրիցի դարբնից ու դալլաք հէքիմները, որոնց խնամատար բժշկութեամբն է ապաստանած գիւղը, օդափոխիկ ցաւի դեղ ու դարմանը չեն գտնում։ Վերջապէս գիւղացիք իրենց ուսուցչարանի չինութեան նկատմամբ մեղանդրանք են անում, թէ այդ պատիժը ուղարկում են երկինքից այն ի հնում մեռածների սուրբ հոգիքը, որոնց մարմիններն ուսուցչարանների շինութեան և պատերի տակ մնային, ուրեմն պէտք է ուսուցչարանը և շինութիւնը քանդել, ասում են, որ ցաւը դադարի։ Տեղւոյն ուսուցիչ Պ. Մարտիրոս Եպիսկոպոսեանցն արդեօք է լինում այդ կերպ յիմարութեան իրագործելուն։ Ո՞վ է ուսուցչարանի վերահըսկողը-տէրը, թող ուշք դարձնի։

—

Ալէքսանդրապօլցիք և շրջակայ գիւղացիք դեռ ևս մեծ բազմութեամբ և անսահման ջերմեռանդութեամբ յաճախում են Թափառելու գիւղի մօտ նոր բացուած գերեզմաններին ուխտ անելու։ Նոքա այն տեղից բերում և տարածում են ամբոխի մէջ շատ առասպելախառն պատմութիւններ։

ՀՕՏ

Ընդհանուր դատախազութեան պաշտօնով ժամանակէ մ՚ի վեր Ադրիանուպոլիս գտնուող հայազգի նշանաւոր փաստաբան Սարաճեան Թորոս էֆէնտին՝ դարձեալ իւր փաստաբանութեան արհեստին վերադառնալով, իւր գրասենեակը հաստատած է Պահճէ-գարու Ճէլալ պէյ խան երկրորդ յարկ թիւ 27 և 28. 7

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ֆրանսայի մէջ ուսուցչական ընկերութեանց գումարումը ծանուցած էինք. Ապրիլ 23 ին հասարակային կրթութեան նախարար և միանգամայն նախարարաց խորհրդոյ նախագահ Պ. Ժիւլ Ֆէրրի Սորպոնի մէջ ուսումնական ընկերութեանց նախագահեց, և այս առթիւ ատենախօսութիւն մ'ըրաւ, ուր հասարակային կրթութեան նկատմամբ Ֆրանսայի մէջ ի գործ դրուած յառաջդիմական ջանքը խիստ լաւ բացատրեց:

Պ. Ժիւլ Ֆէրրի Փարիզի վրայ արժանաւոր ներբող մ'ըրաւ, ուր՝ իբր ի մեծ վառարան՝ գաղափարք կը պատրաստուին. ինչպէս, ասաց, ջղային կեդրոններու կազմակերպութիւնը բարձրագոյն անասնոց կը վերաբերի, նոյնպէս նաև մտաւորական մեծ վառարանք՝ աշխատութեան և ուսման կեդրոնք մեծ քաղաքակրթութեանց կը վերաբերին. այս մեծ կեդրոնին քով երկրորդական վառարանք կան, որք խորհրդարանին առատաձեռն կերպիւ շնորհած փարկերով կը բազմապատկին: Երբ 1870ին Ֆրանսա իւր պարտութեանց և կորուստից հաշիւն ըրաւ, տեսաւ որ երկրորդական կրթութիւնը գաւառաց մէջ լաւ զարգացեալ չէր. մեծ ժողովրդեան մի համար գիտութիւնը վասն տարածելէ աւելի ամօթալի բան մի չէր կրնար լինել. ուստի բոլոր Ֆրանսայի քաղաքաց մէջ՝ քաղաքապետական ժողովներն՝ որք ընդհանուր քուէարկութեամբ ընտրեալ են, ամեն ճիգ թափեցին բարձրագոյն ուսումնարաններ հիմնելու համար: Պորտոյի, Լիոնի, Մոնբէլիէի մէջ ճեմարաններ բացուեցան գիտութեանց, գրականութեան, իրաւաբանութեան և բժշկականութեան: Նոյնը բարձրագոյն դըպրոցք հիմնեցան ճէզայիրի մէջ. Հըռովմի և Աթէնքի Ֆրանսական դըպրոցներուն նման՝ Եգիպտոսի մէջ հնախօսութեան դպրոց մի բացուեցաւ: Գաւառաց գրական ճեմարանները փորձապետանոց են միանգամայն, յորոց վկայականաւ ելնող աշակերտք տարուէ տարի կ'աւելնան: Քաղաքապետութիւնք և ժողովուրդը «դպրոց, դպրոց» կ'աղաղակեն միշտ անդադար հաւատարմութեամբ: Դպրոցաց սէրը գաւառական փոքրութեանց վրայ կը տիրէ: փոքր գիւղ մ'ամօթ կը համարի որ իւր մանկունք գծուած յարկի մը ներքև կարդալ ու գրել ուսնին: Ժամանակաւ գիւղացին իւր արտը միայն կը սիրէր, բայց այժմ նոյնչափ կը սիրէ նաև դպրոցը, քանզի իւր ճակատին քրտամբք վաստակած ստակին մի մասը, զոր արտ գնելու համար խնայած է, դպրոց կառուցանելու կը նուիրէ. ոչ միայն դպրոց կը կառուցանէ, այլ և նորա ծախքը կը վճարէ. գաւառք ամեն զոհողութեամբ կ'աշխատին փորձապետանոցներ և փոխժուհինոցներ հաստատելու: Համբքրիթ անուն աւան մի մեծ զոհողութիւն յանձն կ'առնու իւր դըպրոցը բարձրագոյն կարգի վերածելու համար, աղջկանց բարձրագոյն ուսումնարանք ևս կ'աւելնան:

Ֆրանսական հանրապետութիւնը, ասաց Ժիւլ Ֆէրրի, անպայ է գիտութեան, այն սուրբ հեռաքրքրութիւնն ունի, որ ներկայ սերունդին ազնուականութեան նըշանն է: Չկայ ընկերութիւն մի, որ նորա չափ յորդէ զհանճար: Պ. Ժիւլ Ֆէրրի այսպէս վերջացուց իւր խօսքը. «Ֆրանսա իւր սարսափելի աղէտալին հետևեալ օրն ազգային փառաւորութեան այն նշանաբանն ընտրեց. վերականգնումն հայրենեաց աշխատութեամբ և գիտութեամբ»:

Ի՛նչ ազդու և գեղեցիկ օրինակ մեր ազգին համար, որ կրթութենէ զատ ուրիշ միջոց չունի իւր անկեալ վիճակը զարմանելու:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԱՃՈՒՄՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ

Հայ տղոց

Ի ՏՌ. Տ. Ս. ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆԷ

Բ.

«Մանկութեան Առողջապահութեան» պատուարժան թարգմանիչն առժամենևին անդրանիկ չէ հայոց ու հայուհեաց ընդհանրապէս անդարդայուն, անանուն վիճակին: Գիտէ թէ հայր և մայր ի՛նչ դաստիարակութիւն ընդունած են հայ վարժարանաց մէջ — եթէ վարժարան դացած են: Գիտէ թէ, հայ ուսանօղք և ուսանուհիք՝ օրինակի համար՝ աւելի տեղեկութիւն ունին (*) Մարիոնի ազանդին վրայ քան մարմնոյ կազմութեան և մարմնոյ պահպանութեան կանոնաց վըրայ. գիտէ թէ մեր երիտասարդք ու երիտասարդուհիք ճարտարութեան ու բնութեան գաղտնեաց հասանելէ յառաջ՝ կը թափանցեն... փաբլի, հաւատաքննութեան ու կամանդնուպօլսոյ գաղտնեաց: Գիտէ թէ հայոց մեծագոյն մասն անդաստիարակ է, թէ միայն մասին մեծագոյն մասն ալ դաստիարակութեան չստացին, երևոյթն ևեթ սատացած է:

Եւ ապաքէն հայոց այս ողբալի վիճակին խորին գիտակցութիւնն իսկ է որ դրդած է հայրենասէր բժիշկն ի հայ ածել «Առողջին մանկութեան առողջապահութիւնն»: Առանց կարօրէն ջատագովելու Եւրոպական քաղաքակրթութիւնն, առանց թեթևօրէն քօղ արկանելու քաղաքակիրթ աշխարհին կեդրոնաց մէջ պատահած աղետալի երևոյթներուն վրայ՝ որք մարդասիրաց ծանր մտահոգութիւն կ'ազդեն, Տօքթօռ Փէշտիմալճեան առողջապահական անտանելի կը պատկերացնէ մեր ժողովրդեան խղճալի կացութիւնն այս մասամբ, կ'ըսէ մեր ընկերային դասերուն վէրքերն ալ իր ազգասէր ու սրտառուչ ցաւակցութեան մէջ, ու կ'ըսթեռնունք.

«Ցաւ է մեզ տեսնել, ասէ, որ ծնողք, ո՛ր ընկերական աստիճանին ու պաշտօնին, ազդք խնամելու մասին իւրեանց առողջարար ունին անխնամ առանդութիւններ, սխալ նախապաշարմունքներ, և իւրեանց խորհրդական, ամենափոքր բացառութեամբ, դատ մը սքէսչահաշէր, անխիղճ և լիտի կանայք, մանկաբարձ յորջորջեալք, որք երկրիս պատուհասներէն մին են, ուրիշ ոչ առաւել պատահանորաց չարիքը: Սոքա ալ խոստովանութեամբ կը ժպրհին մերթ բնութեան կոչելովութեան հակառակելու արգելքներով, իսկ ասոր աւելորդն գըլխաւորն է, ոչ միայն յղի կամ տղայոց կանանց, այլ և դեռատիներուն խնամքին կամ կարծեցեալ (յամենայն) դարման տանելու պատրուակաւ, նորա մօտ միջամտելով անդադար: Եւ սակայն գիտութեան մէկ ճշմարիտ սկզբունքն է թէ, ո՛րքան փոքր դեղ լինի դեղօրէն մեծ ազդ, նա ո՛րքան աւելի դիւրութեամբ կ'առողջանայ իւր տկարութենէն, և թէ, նորածին մանկանց բժշկական միջամտութիւնն, բաւ մեծի մասին, առողջապահական խնամքներէ պէտք է բաղկանայ:

«Մորթուս այն փոփոխ հասակին մէջ անյարմար երմակութեան զոյն առածին և նորա պատահմաբէն զարգանալուն որքան պէտք լինին, դատապարտել է խենթ եւաղ գիւտողներն մասնաւոր առողջութեան և չաւալ աշխատանքի կանխահաս մահու: Ազդային դոյցէ իսկ յաղթայն, երկու օգտակար մէկ անդամին գրիլ է Հայերէնքն»:

Հայագէտ ընթերցողն խոհուն պիտի նկատէ թէ վերոգրեալ հատուածոյն հեղինակն աւելի փառաւորական քան հայկական լեզուին ընտանի անձ մ'է, — թէև ազգային խոյս յայտ բնանիւ. Արդարև Տօքթօռ Փէշտիմալճեան յառաջադէմ կայսերական Բժշկական Կաղէճին մէջ կարևոր յօդուածներ հրատարակած է, պարզելով անդ առհասարակ Արևելեան ժողովրդոց անառողջութիւնն առողջապահութեան նկատմամբ և նոցա «սնահաւատ նախապաշարմանց» բուն բժշկութեան նկատմամբ: —

Մարմինն՝ ընդհանրապէս Հայոց համար՝ սատանային յանփակատութիւնն է. և անձնապահպանութիւն, առողջապահութիւն, մարմնամարզութիւն պարզապէս ամպարշտութիւն ու խոտակմ... բան ի մեզ նկատուած են: Երբ հիւանդանք, երբ մանուանդ հիւանդութիւնն արդէն հինցած է մեր վրայ, բժիշկն յայնժամ կը դիմենք, առանց սակայն մեծապէս հաւատալու բժշկութեան. «Եթէ բժիշկ կանխելն իրաւ ըլլար, բժիշկները չէին մեռներ» կը պատմագանեն հայք:

Մեր մարմնոյն համար այսպէս. իսկ մեր մանկանց մարմնոյն խնամքին ալ հիանալի փառահաւտութեամբ մ'ինքնակոչ մանկաբարձներուն կը յանձնենք, որպէս կը յանձնենք մեր մանկանց միտք ու հոգւոյն խնամքն ինքնակոչ մանկավարժներուն. — Մանկավարժութեան հասաւատութեան քան և միւս արգելութեան, յետնաստանների դարուն վերջին քառորդին մէջ...

* * *

Սպարտայի մէջ օրէնք կար թէ ծնունդեան խօթ մանուկներն ի ծով ընկեղ դաւաժնեէին, իբրև յաղթագոյն անօգուտ զաւակներ հայրենեաց: Եթէ անիր է այս, նոյնքան անիր ու մեծագոյն իսկ անիր չէ մի թէ ներկայպէս ու բարոյապէս, մարմնապէս ու մտապէս խօթացնել մեր մանուկներն, որք ոչ միայն անօգուտ այլ և վնասակար անդամներ կրնան այսպէս ըլլալ հայութեան: — Ողջո՛յն, Տէր Հայր, Ձեր Ս. Հայրութեան համբուրմ'առնիմ. Հայ ծնօղաց բերնէն օր մ'օրանից լսա՞ծ էք իբրև մեզք՝ իրենց որդւոց մարմնական ու բարոյական դաստիարակութեան նկատմամբ պարտազանցութեան խոստովանութիւն, — մինչ նոքա խղճմտութեամբ կը խոստովանին՝ իբրև մեղք թէ աւն օր մի գործ գործեր և կամ պահք օր մի մսացմամբ միտսի կաոր մի բերան առեր, այլ իսկ յինելթ քեր ու վերայ են գոչէր...:

* * *

Վա՜յ ձեզ, Հայ ծնօղքներ, Հայ քահանաներ, Հայ վարչութիւն, Հայ ազգութիւն, վա՜յ մեզ, զի դեռ... ծարն ենք ծրարոց:

Եւ Հայ քահանանե՛ր, և Հայ կղերե՛ր, ամե՛ն առած, ամենամեծ պատասխանատուութեան ներքև էք դուք մանաւանդ: — Բողոքական ժողովուրդ գոց գիտեն Աստուածաշունչը. բողոքականք առհասարակ ընթերցասէր ու աշխատասէր են՝ առաջին քարոզիչէն մինչև յետին գործաւորն. բողոքական ազգաց մէջ ամենախորին ուսումնասիրութեանց ու ամենափափուկ հոգածութեանց առարկայ եղած է մանուկն, այնպէս զի բողոքական Ալմանիոյ և Ամերիկոյ մէջ կ'երևան մանկանց գիտութեան, մանկավարժութեան ամենահզօր վարդապետներն ու ամենամեծ պատգամներն: Ո՞յր շնորհիւ է այս. ո՛չ ապաքէն բողոքական կղերին, որ միտաւոր ու բարոյական բարձրութեամբ արդարև արժան է կոչուիլ առաջնորդ ժողովրդեան: Ո՞վ է որ ժողովրդեան ձեռին մէջ կը դնէ Աստուծոյ գիրքն. ո՞վ է որ ժողովրդեան կը մեկնէ Աստուծոյ խօսքերն, աստուածային իմաստութեան վըրայ կը հիմնէ մարդկային իմաստութիւնն. ո՞վ է որ Աստուած ժողովրդեան կը խոնարհեցնէ և ժողովուրդն Աստուծոյ կը բարձրացնէ. ո՛չ ապաքէն իմաստուն քարոզիչն:

*

Կը յորդորեմ արդ ազգին առաջնորդներն. կը յորդորեմ առհասարակ ուսուցիչ, օրագրապետ ու վարդապետ, մարմնոյ և հոգւոյ բըժիշկներն որպէս զի միաբանին, և ազգին փրկութեան համար խորհին, և ազգին փրկութեան համար աշխատին, թանիք, հրատարակութեամբք ու օրինակօք ջանալով ազգին տալ այնպիսի դաստիարակութիւն մ'որ նորա բոլոր կարողութիւնք հաւասարապէս մշակուին. Սէնդ-Պեօվ կը գրէ մեծին Բօսգուէի համար. «Կ'աշխատի գործօղութեան մէջ դնել մարդուս բոլոր կարողութիւններն ալ»: Այսպէ՛ս պէտք է որ և մեք աշխատինք: ԱՇԽԱՏԵՍՑՈՒՔ, այո՛, որպէս և գլխաւոր տառերով արձանագրուած է «Ցածուցին առաջին մանկութեան» տիտղոսին ճակատն:

Եւ ըզքեզ, Հայ ժողովուրդ, ըզձեզ, ընթերցօղք և ընթերցուհիք իմ, կը յորդորեմ եռանդագին փութանակ ու խոյսուսել Տօքթօռ Փէշտիմալճեանի հրատարակութեան նըման ծայրէ ծայր, յոտից ցըգլուխ, պարունակովն ու ծրարովն իսկ օգտակէտ գրքեր. գրքեր որք չեն թալիզմաններ՝ այլ կը զօրացնեն մարդուն հոգին. գրքեր որք չեն խանդարեր այլ կը պարարեն մարդուն միտն. գրքեր այդ ընթերցումն ո՛չ մարդասիրութիւն այլ մարդասիրութիւն կը ներշնչէ, հեշտալի և ոչ անհանդուրժելի կը կայուցանէ մեզ կեանքն. գրքեր հուսկ ուրեմն, զորս ընթեռնլէ յետոյ, մարդ փըրկել մանուկներ՝ գգուելու, տածելու, դաստիարակելու համար:

ԳՐԱՍԷՐ ԱՏՈՄ

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՔ

ՆԱՄԱԿ* ՄԻ ՏԷՐ ՆՈՐԱՅՐԷ ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻՈՅ

Պերա, 4 Մայիս 1881 Ն. Տ.

Տէր Խմբագրապետ Մասիս լրագրի.

Մանզումէ պաշտօնական լրագրին ապրիլ 23 (Ն. Տ.) թուոյն մէջ կարդացի Պ. Քերովբէ Պատկանեանի մէկ նամակը, զոր գրած է մօտ օրերս առ Պ. Գրիգոր Նիկողոսեանց, Մշակ լրագրի թղթակից որ այժմ կը գտուի ի Կ. Պոլիս: Պ. Ք. Պատկանեան կ'ըսէ ի կատարած իւր նամակին. «Անհամբերութեամբ սպասում եմ Բիւզանդացի Նորայրի Բառարանին: Եթէ տեսնէք Պ. Նորայրին, ասացէք որ մեծ բաւականութեամբ կարդացի նորա Հայկական բառաքննութիւնը, և շատ կը ցանկանայի որ այդ տեսակ աշխատութիւններն շարունակէր գոնէ ժամանակ առ ժամանակ»:

Ինձ համար յոյժ մխիթարական է երբ որ Նևայի եզերքներէն՝ Պ. Ք. Պատկանեանի նման գիտուն անձէ մը՝ ձայն մը կը հասնի առ խոյ յափունս Բոսփորի, ձայն խրախուսիչ և չզօրիչ միանգամայն: Հայկական Բառաքննութիւնս եղաւ իմ նախընծայ երկն զոր տպագրութեամբ ի հրապարակ հանեցի: Մինչև ցարդ հրատարակել նախանեաց գրուածոց հնդեւտասնամեայ ընթերցման, քննութեանց, բաղդատութեանց, խորհրդածութեանց և ուսումնասիրութեանց պտուղն էր այն: Կզզիացեալ և առանձնացեալ Ս. Ղազարու կղզեկին չորս պատերուն մէջ, ուր աշխարհի ձայնիկ մի չէր հասնէր իմ ականջներուս, —կենակից ձնձղուկներուս՝ Մօսկեօփ փոցին վեցերորդ յարկի խոնարհ սենեկի մը մէջ, ուր թագմոշաուշ Բարիզի հողոր և բեր աղաղակք կը վրդովէին մտացս հանդարտութիւնը, —շատ և շատ գիշերներ կը հասարակէին, և եսառակաւ (?) կ'աքնէի մեր նախնեաց մատենագրութեանց մէկ անխմանալի հատուածին վրայ: Ո՜վ կըրնայ պատմել իմ ուրախութիւնս երբ որ աղաւաղեալ և խրթնացեալ ընթերցուած մը կը յաջողէի պարզել, ուղղել, վերադարձնել իւր բնիկ ձևոյն, ճիշդ այնպէս ինչպէս որ 1400 տարի առաջ Եղնիկ կամ Խորենացի գրչին գրած էին: Քանի՛ քանի՛ անգամ ամբոխս ցասքած իմ Է՛ուրէկա՛ Է՛ուրէկա՛ կանչելով, զի ես ալ գիտեմ մի կ'ընէի հոն՝ ուր Բոգրատունի Հ. Արսէններ իրենց կորովի բիբերով ոչինչ էին նշմարած:

Այսպէս ամեն ժամանակ և ամեն տեղ սիրելի եղած է ինձ մշակել հայրենի լեզուն և գրականութիւնը: Բայց ո՛չ ապաքէն «արժանի է մշակն վարձու իւրոյ». ո՛չ ապաքէն այք վարձնին առասպելով, հոժարութեամբ և մասամբք

* Զոր ամեն Հայ ամփոփելով պէտք է կարդայ: Տ. Խմբ.

Նորին, համբերատար ժուժկալեն, զի յոյս ունին թէ «ցնծութեամբ հնձեսցեն». ո՛չ ապաքէն որ գուրին է ի հաստատուն և յապահով դրամագլխով իբրաունք ունի իւր օրական ապրուստը պահանջելու իւր դժուարաքերան երկրէն: Արդ՝ երբ անկարելի է որ իմ Հայագիտական աշխատութեամբքս ապրիմ, երբ գրեն՝ անշահ և անպիտան գործի մը կը դառնայ ի ձեռին իմում, միթէ խոհեմութիւնն չի՞ պատուիրեր որ ուրիշ ասպարէզներու մէջ փնտռեմ միջոցներ առ ի հայթայթել նիւթական կենացս(պրոզաիզմի) պէտքը: Պարզ խօսիմ: Անցեալ տասներեք ամիսք յորմէհետէ հրատարակեցի Հայկական Բառաքննութիւնս, տպագրութեան, թղթոյ և կազմարարի ծախք իմ քսակէս հատուցի 17 Օսմանեան լիրա: Պէտք էր որ 12 դահեկանէն 180 օրինակք վաճառուէին, որպէս զի գանէ ծախսած դրամս ամբողջ վերադառնար յիմ քսակ:

Ի՞նչ կ'ըսէք, Տէր խմբագրապետ, և ի՞նչ պիտի ըսէ Պ. Ք. Պատկանեան եթէ ծանուցանեմ որ 100 օրինակք հազիւ հազ վաճառուեցան մինչև ցայսօր, ասել ոչ միայն շահ մը չի բերաւ ինձ Բառաքննութիւնս, գործ մը որ բոլորովին նոր է իւր տեսակին մէջ և արժանի կարծեմ՝ ամենայն ուսեալ Հայու հետաքրքրութեան, այլ և պատճառեց 9 Օսմանեան լիրայի կորուստ: Է՛հ, Տէր իմ Աստուած. յուսակնութիւն չունիմ միխիթի տէր ըլլալու գրագիտութեամբ. բայց պէտ առանց իմ քսակէս տուժելու կարող ըլլամ ապրիլ ծայրը ծայրին բերելով. զէթ Բառաքննութեան համար ըրած տպագրական ծախքս հանէի և ի վերայ չահէի 5 Օսմանեան լիրա, Զմփագաւ՛նց է պահանջումս, քանի որ իմ բովանդակ ժամանակս՝ սկսեալ ի մատաղ հասակէս մինչև ցայժմ՝ նուիրած եմ ի պարապումն ազգային լեզուին, մէկդի թողած եմ այլ ամենայն գործ, արուեստ և պաշտօնք, որով մի միայն շահու ազրիւրս են Հայերէն բառբառոյն վրայ ըրած աշխատութիւններս:

Թերևս առարկուք զանուին թէ Բառաքննութիւնն աւելորդ և անպէտ հրատարակութիւն մ'էր և այն պատճառաւ ընդունելութիւն չի գտաւ Հայ ազգին ընթերցասէրներէն: Թերևս մէկը հարցընէ ինձ թէ «Ուսո՞ գիտնամ Բառաքննութեանդ. օգտակարութիւնը, ունի՞ս հայագիտի մը վկայականը», ինչպէս որ անցեալ օր պարոնին մէկը Գաղղիերէն–Հայերէն Բառարանիս բաժանորդ գրուելու համար կը հարցընէր ինձ ծանրութեամբ թէ «Խորէն եպիսկոպոսին գրաւոր վկայութիւն մ'ունի՞ս Բառարանիդ ընտիր ըլլալու մասին»: Բայց միթէ Սէնթ-Լէ... Մոմսոն չի՞ հրատարակե՞ց Պարոնեան Սուքիաս վարդապետի պէս ձեռնհաս անձի մը նպաստաւոր և ընդարձակ բանադատութիւնը զԲառաքննութենէս. բայց Պ. Ք. Պատկանեան չի՞ վկայեր Պետերբուրգէն որ «մեծ բաւականութեամբ (գոհութեամբ)» կարդացեր է զայն և շատ կը փափաքի որ նմանօրինակ աշխատութիւններ հրատարակեմ ժամանակ ժամանակ: Սակայն, կրնամ պատճառել և այլք ոմանք, Բառաքննութիւնն գրաբար լեզուաւ եղած հեղինակութեանց վրայ կը խօսի. ի՞նչ պիտի ընենք գրաբարը, ի՞նչ պիտի ընենք նախնեաց լեզուն՝ մեք որ ժթ դարու զաւակներն ենք. միթէ միայն աշխարհաբար բաւական չէ՞ մեզի: Այս առարկութեան պատասխան չունիմ. «Ճաշակի և գոյներու վրայ վիճաբանել աւելորդ է», կ'ըսէ առածն: Բարեբաղդաբար կ'ըսեմ ես ալ Եղնիկայ, Խորենացւոյ, Եղիշէի, Ագաթանգեղի, Փ. Բիւզանդացւոյ, Աստուածաշնչի, Ոսկեբերանի. կը փափաքիմ գրիչս որ Բառաքննութեան նման անշահ գործեր միայն կրնայ արտադրել, և դաշտ հերթամ կաղամբ անկելու: Ո՛ գիտէ, թերևս կաղամբի մշակութիւնն աւելի շահաւոր ըլլայ ինձ քան թէ Հայերէն լեզուի մշակութիւնն:

Համեցէք ընդունիլ, ... Տէր խմբագրապետ, անկեղծ յարգանացս հաւաստիքը:

ՆՈՐԱՅՐ

ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ջ.

ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

Սիրելի Գրասէր Աստմ.

Գիտե՞ս յօդուածներդ որքա՛ն շշուկ կը յարուցանեն Հայ հասարակութեան մէջ, այլ ձայնք ու շարժուածք հեռաւոր ալ բաւական լսելի ու տեսանելի են դեռ: Ոմանք վեր կը քաշեն, ոմանք վար՝ ոմանք ըղ քեզ արեւ կը կոչեն, և

այլ ըղ քեզ դէ կը նկատեն ։ Գըրաբարեանք ու դասականք կը տագնապին թէ կը խանգարես Հայ լեզուն ու գրականութիւնն , և աշխարհաբարեանք ու վիպականք կը հրճուին թէ կը ջանաս՝ ըստ կարեւոյդ՝ բարեկարգել ու ճոխացնել Հայոց աշխարհիկ լեզուն ու գրականութիւնն ։ — Սակայն ինձ պիտի պատասխանես զոր ինչ քանիցս արդէն ըսած ես ․ « փոյթ է՞ ինձ թէ սոքա համակրանք ու դոքա հակակրանք ունենան ինձ համար ․ թէ սոքա նկատեն զիս մեծ գրագէտ և դոքա անհատագէտ ։ Ես գիտեմ ի՞նչ է բոլոր արժէքս — ափ մը փոշի ․ ․ ․ ․ ։ »

Այլ ուրիշ բանի վրայ խօսինք ․ արդ ուրիշ բանի վրայ խօսինք ։ — Արդեօք ե՞րբ պիտ՚ աւարտի կրթական Նոր ծրագրոյն քննութիւնն , և Նոր օրինաց գործադրութիւնն ե՞րբ արդեօք պիտի սկսի ։ Բայց ես բան մը կը մտածեմ ․ որովհետեւ Խիֆէքճեան էֆէնտին սասումի չերմ կողմնակից է , և որովհետեւ Հայք նուազ եղջերուի քան եղի կամ կրիայի կը բաղդատուին , ալ չէ՞ր միթէ որ ազգին մանկավարժք սկսէին օրագրաց մէջ տակաւ առ տակաւ երեւան հանել մեր արդի կրթական դրութեան բոլոր թերութիւններն , ցոյց տային թէ ինչ որ այսօր մեր ազգային վարժարանաց աշակերտք սաս տարուան մէջ կ'ուսանին , Ամերիկաի և Ալմանիաի վարժարանաց ուսանողք նոյն բանն աւելի հաստատ կերպով կ'ուսանին երեք տարուան մէջ ։

Դու չատ լաւ կարօղ էիր կատարել այս գործն , Ոստ՚մ , որպէս անցեալ տարի Մասիսի մէջ ալ ըրեր դորա ապացոյցն ․ Գիտեմ պիտ՚ առարկես ինձ թէ՝ գրեանց մէջ եթէ ուսած ես մանկավարժութիւնն և թէ փորձառու մանկավարժից մօտ նուանդ ան կ էր յուզել ու լուծել կրթական խնդիրն ։ Բայց երբ վըկայեալ ու փորձեալ մանկավարժք կը լռեն , ի՞նչ պէտք է ընել ։ Ա՞հ , եթէ Համբարձում Խիֆէքճեան էֆէնտին օր մը հաճէր այցել ճգնարանս , թախանձանօք պիտի խնդրէի մեծանուն Հայ մանկավարժէն որ մերթ ընդ մերթ հրապարակ իջնէր , և՝ որպէս երբեմն Հանդէսի մը մէջ՝ այսօր ալ օրաթերթից մէջ բաղդատէր Զուիցերիոյ վարժարանաց վիճակին հետ Հայ վարժարանաց սրճարանական վիճակն ․ Այսպէս պիտի վարժեցնէր ժողովուրդն այն արմատական փոփոխութեան , զոր պիտի կատարէ Հայ կրթութեան մէջ , — զի կա՞յ փոփոխութիւն առանց փախանցութեան ։

Բայց ոչ միայն օրագրաց , այլ և խարանաց մէջ ալ պէտք է խօսիլ մանաւանդ կրթական նիւթոց վրայ ․ Բայց ի՞նչ կըսեմ ․ Ներեմ կը խնդրեմ ․ ․ ․ զի բերանս առի լուսաբան բառն ․ ըսել կուզէի թէ մեր ընտանեկան ակմբից ու երեկոյթից մէջ՝ ուտել ու լուսաւորել երիտասարդք ու երիտասարդուհիք պարապէին հարցում մը նետել մէջտեղ , ըսել օրինակի համար թէ՝ « ինչպէ՞ս կըլլայ որ Հայոց կրթութեան տեկնայք կ'աշխատին Հայաստանի մանկանց լուսաւորութեան ու փրկութեան , և իրենց թաղին մանկունքն անարժան կը համարին լուսաւորութեան ու փրկութեան ․ Ի՞նչպէս կըլլայ որ այս ինչ թաղին տղայոց վարժարանն Հոգաբարձուներ ունի պէտք եղածէն աւելի և աղջկանց վարժարանն և ոչ խնամակալուհի մ'ունի ։ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Թաղական խորհուրդք հոգաբարձուներ կ'ընտրեն և ոչ հոգաբարձուհիներ ․ միթէ կանայք մարդ չե՞ն ։ » Երիտասարդ մ'այս հարցումն և կամ այս օրինակ հարցումներ երբ մէջտեղ նետէր , ու հոկեր որ գըլխարկի կամ գեղեցիկ օդի վրայ խօսակցութիւնք չը դան ընդհատել ու խափանել Հոգաբարձուհեաց կամ ընդհանուր կրթութեան վրայ խօսակցութիւնն , երբ , կ'ըսեմ , համախմբուած Հայ ընտանիքներ այս տեսակ ազգօգուտ նիւթոց վրայ , իրենց զուարճալից մարմնական ու մտաւոր դաստիարակութեան վրայ խօսէին ու վիճաբանէին , կարծեմ այդ խօսակցութիւնք միանալով օրագրաց յօդուածներուն՝ բնաւ ապարդիւն չը պիտի մնային ։

Կ'ըսեն թէ կը թռչի խօսքն ․ Ես ալ կ'ըսեմ որ եթէ այսպիսի խօսքեր թռչին , Նոյեան աղաւնիին նման ձիթենւոյ ճիւղ մը բերելու համար է ․ ․ ․ ։

ՃԳՆԱՒՈՐ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՅ ԳԱՒԱՌԱՑ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

(Տե՛ս Ե․ Թիւ․)

Թէ և չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ մեր ազգին յուսի կողմերուն վրայ , և կը փնտռեմ պահ մը , զինքն զովելու պատճառներ իր գործօղութեանց մէջ , բայց ի զո՜ւր , ցանա՞լ է որ բուսնի » ․ այս է ահա միայն այն սկզբունքն կամ լաւ ևս է սակս այն պատճառն՝ որ կրնելի է նպաստէ քիչ մը արդարացնելու համար զինա ․ Ցանե՞լ ես որ բուսնի , բայց ո՞վ պիտի ցանէ սերմն ․ ո՞վ կասեմ պիտի հիմնէ երկրագործական վարժարաններ և հետեւաբար ո՞վ պիտի փրկէ զԱզգն վերահաս չարեաց որոց եղին հասած է արդէն նա ։

Ես կը պատասխանեմ Հայ երիտասարդութիւնը․ այո՛ և այո՛ , արդի Հայ երիտասարդութիւնը՝ իր փառաւոր եռանդովը կը դիմադրէ մինչեւ յարդ գաւառներուն , և ազգն խրատուն ունի մեծ և կարեւոր գործեր ակնկալելոյ այս երիտասարդութենէն , որոյ կոչումն է դարման տանիլ ազգին՝ իրեն (վերջնոյն) առողջ և արդար զարմանալի բան , ահա քեզի սասկ , կ'ասէ ազգն իր երիտասարդներուն , խնամէ զիս ու զաւակունքս ինչ՞ կ'ապաւինեմ ուրեմն ․ ահա՛ գործ , ահա՛ գործով և ահա գործելոյ միջոց ․ Ի՞նչ կը պակասի , կամք , կամք կը կրկնեմ , ընտրողականութիւն ։ Անցեալ տարի տասցի ․ շատ մը նորածինք և Միացեալ Ընկերութիւններ ունիմք (որոնք կը բաղկանան մեր ․ ակնարկած երիտասարդութեան ներկայացուցչէք) , որոնք ամէն օր թուղթ ․ գրիչ մելան և այլն կը զրկեն ի Հայաստան ․ լաւ , կըհասանին , սանդմով մեր Հայ եղբարց մտաքերըն կը մշակեն ․ բայց կը խնդրեմ , տասցէք ինձ , բրի՞չն առաջ է թէ գրիչը , հո՞ղն առաջ է թէ գիտնականութիւնը ․ մինչեւ ցայսօր չեղաւ մէկը որ համարձակի կամ անհրաժեշտ հարկ մը սեպէ բրիչն ևս զրկել անդ , երկրագործութեան արհեստն ներմուծել այն կայս երկրին մէջ , որ օր յաւուր իր փնտրալուն ասնուազույն արհեստին զրկուած կ'ապառէ ․ Բաւական չէ սովը ժամանակ դրկել ջուլաշխրաւ սակի տանելոյ և ծեծկուելոյ , անասուն և սերմ փաղելոյ ցանելու համար , այլ և շատ կալուածին և տեսակ տեսակ մեքենայութեամբ յոլոված կարպոդ Բարդին , ապրի կոդմին ․ պէտք է մեր առաջարկած միջոցին դիմել , և հասարակաց ճըշմարիտ ապաստան մը հաստատել մեր արհեստից և խոկ մեզի , այն ժամանակ մեր ձեռքն այնպիսի գանձ մը կունենամք զոր ոչ Բարդ , և ոչ Ջերքեզ գողնալ և ոչ ուտել մը ապատէ ։

Այսօր մէկ թիւ եթէ Հայ երիտասարդութեան մէկ խումբն վերջերս արած ձեռնարկն՝ Արեւելասարոց ընկերութեան՝ Մշոյ Ս․ Կարապետի վանքին մէջ բացած երկրագործական վարժարանն ․ սակայն ցաւօք կը յայտնեմ թէ՝ ո՛րչափ շատ ուրախացայ և հրճուեցայ այս բերկրալուր աւետիսն ընթեռնլով պատուական Մասեաց թերթերուն մէջ , ո՛րչափ ալ շատ տրտմեցայ կարդալով այն տողերն որովք կ'ազդէր թէ անձնուէր վանականի մը փառք կուրը (առանց Ջերմ լինելոյ այն բաւրյ) զոհ գնացել է այն բարենըպատակ հաստատութիւնը ։

Դարձեա՛լ վանական , Աստուա՛ծ իմ , արդեօք բնա՛ւ չպիտի լսեմք օր մ'ալ ուրախարար լուրեր վանքերու խորերէն , որք կոչեցես սակ գործարան մ'են չար և եղերական մեքենայութեանց , և որք ազգին պատիւն չաւելցնելէ զատ՝ զայն կապուտեն , և այս ընդ մի՞նչ ։ Ես ժամանակաւ վանքի մէջ ալ կեանք անցուցած եմ ․ բայց միթէ կարելի՞ է համակիր լինել անոնց կուսակրօնից չարահնարք հայրերուն , վկաբաներ կրկնողաններուն , որոց սըրբազան անունը կը տամք անխտիր (հաղուադէպ բացառութիւնք չեմ մոռնալ) ։ Պարտի՞մք , կ'ասեմ , համակիր լինել այնպիսի վանահայրց , որք՝ մեր առաջարկած երկրագործական վարժարաններու բոլորովին յարմար շէնքերն վեր ի վայր կանեն ․ և արբեցութեան՝ Աստուծոյ նըւիրեալ անձերնին Բաքոսի և նըմանեաց կընծայեն որովայնապաշտութեամբ , արբեցութեամբ և այլովքն հանդերձ ․ և ոչ այսչափ միայն , այլ ամէն բան կործանելէ զըլին , կը ձգեն խեղճ ազգին վրայ մեծագումար պարտուց ծանրբեռ մը և ինքեանք կը ցրուին՝ կերթան աւելի գիւղացուոյն խաղող կեռանքըն վրդովել ․ Իսկ ազգն , մեք , ի՞նչ կանեմք , հանդուրժողութի՞ւն , հաւատարմութի՞ւն ևն ևն , որպէս զի տառեմք այս ինչ կամ այն ինչ վանքին իր պարտուց սեպհականութիւնն լինելէ ․ ահա նոր հակասականութիւն մ'ալ , վերջապէս ո՛ր կողմ որ դառնամք , կը գըտնեմք անտարակոյս ։

Աստցուք լինին թերեւս թէ այս տեսակ պարագաներու մէջ Ժիւլ Ֆէրրիներ պէտք են ․ բայց միթէ այսպիսի պետական տաղանդաւոր անձինք Գողգոթայի մայրեր՞ միայն կը ծնանին ․ չունի՞մք մարմիններ , որոց վաստակութեան քուէ առած և յանձնած եմք ազգին և կղերական կառավարութեան ղեկը ․ ուրեմն ինչո՞ւ համար այդ մարմինները (որոց ամբողջութիւնը կոչեմ ազգային կեդր․ վարչութիւնը) իրենց կոչման համեմատ աշխատելով ժողովուրդին սէրն և համբաւը մը բոլորովին դրաւելու խրատունք ունենալին չմարբերեն ․ ․ ․ ։

Ներեցէ՛ք ․ ․ ․ խմբագիր , բուն խնդրէն շեղելուս համար ․ սակայն չկամին խօսելով կարելի ալ չէ լըռութեամբ անցնիլ այսպիսի դէպքերու վերայով , որ մեր ճառած խնդրոյն յարակից հանգամանքն կը կազմեն ․ ըստ որում մեք կառաջարկեմք Հայ վանքերն ազգին յօգուտ և ի չահ գործածելու համար բարւոք վարչութեամբ մտանող Հայ երիտասարդութեան յանձնել , հարկ եղաւ ուրեմն ակնարկ մը նետել այս առաջարկին հակառակող պարագայից վերայ ։

Ս․ Առաքելոց վանից շնորհաւոր հայր Հոր բարեբարոյական արարից նկատմամբ Ազգ․ վարչութեան ձեռք առած կամ անօրինած միջոցներն անծանօթ են ինձ բոլորովին ․ սակայն , միթէ այս խնդիրն ալ անլոյծ մնացած սաստնեայներու բաղդի՞ն պիտի արժանանայ և վասն առուժէ՞ նորահասատատ ընկերութիւնը , և արդեօք այդ իրողութիւնն ալ [illegible] է , որոց վերայ խիստ ճարտար կերպիւ կը գրէր անցեալ տարի Գեր․ Տ․ Խորէն արքեպս․ Աշըքեանց ․ մեք չեմք սիրել կարծել այսպէս ․ այլ ընդհակառակն կախարժեմք հաւատալ որ մեր Ազգ․ ժողովներն՝ հետեւելով նոր ամենաշնորհ Սրբազան՝ բարձրապատիւ և անձնեան Ս․ Պատրիարք Հօր մը օրինակին , անթերի կատարեն Նորին Սրբազնութեան բարի բարի անօրէնութիւններն , զորս կ'ունէ փութով բոլոր կենաց և մանաւանդ խնդրոյս համար ․ այն ատեն մեզի անկեալ չինոր մի երրորդ հակառակութիւն զանել նոյն իսկ ազգին կողմէն ընտրեալ կառավարիչ մարմնոյն գործառնութեանց մէջ ․ վասն որոյ յանձնոյն արտէ կը փափաքիմք՝ որ Արեւելասարոց ընկերութեան սկզբնական դաղդափար քայլերուն դէմ անխորհրդաբար արգելք յարուցանողներն իրենց արժանի պատիժն տանին՝ յօրինակ այլոց վանականաց , որպէս զի ուրիշ նորանոր ընկերութեանց ծնունդն այժմէն վիժել տուած չըլլամք ․ և որպէս զի խրախուսի այն անձեռն և ամէն լոյս և լոյծ առ ոլինչ համարող ընկերութիւնն , որոյ կոչումն , հաւատա՛ ինձ Հա՛յ , մեծ է քան ուրիշ ընկերութեանց կոչումն , վասն զի առ այժմ առաջին խնդիրն հացի վերայ կը կայանայ՝ մեր արեւնակից եղբայրներն անողորմ մահուան դարչատեսիլ ճիրաններէն փրկելու և Հայութիւնն սարսդ կորուստէ մը ճողոպրելու համար ։

Ահա ճիշդ այս նպատակաւ կաչխատի Արեւելասարոց ընկերութիւնը , բայց ցաւալի է տեսանել թէ Ազգն քանի՞ անտարբերութեամբ կը հայի յայս բարենպատակ ընկերութիւն , թէ կան արդարև քսակը լի ազգասէրներ , որք կարելի է չճանաչեն միայն նորա անունը , թէ այս ընկերութիւնը վերջապէս քան զայլն սակաւ նըպաստ տեսած է համեմատելով իւր առ Ազգն մատուցանելիք մեծագնի ծառայութեան հետ , որոյ ձեռնարկած է արդէն մեծ անձնուիրութեամբ ։

Այժմ , եթէ Հայ հասարակութիւնն լաւապէս հասկանայ աստուած և բացատրած ճշմարտութիւններս , հարկաւ ինքնին պիտի փըտուէ այնպիսի մարմիններ , որոց միջոցաւ կարենայ մեր առաջարկութեանց իրագործութեան ձեռնարկել ․ բայց ըստ որում , իբրև սէպար երկրագործութիւնը սկըզբաց , կամ զայն իբրև ուղիղ ճանապարհ ընտրող առ այժմ միայն մէկ ընկերութիւն մ'ունիմք , պարտիմք լիաբուռն նպաստել նմա , և գոնէ այս առաջինն հաստատուն հիման մը վերայ ամրացնեմք , որպէս զի հեռացնէ Հայաստան իւր հողին արդիւնքներուն հարստանալոյ արհեստն իրեն ուսուցանող Հայ զաւակներ իւր ծոցին մէջ համբերելու կրկին փառաց արժանանալ ի պարծանս Հայութեան ի մէջ այլազգեաց ։

Կը յուսամ , Տէր խմբագրապետ , թէ այս երկրորդ առթիւ , մեր ազգին արուեստասէրներն և իսկ այլք քիչ մ'աւելի խորհելոյ և գործելոյ համար արարած հրաւէրս սիրով կ'ընդունին , մինչեւ միջոց ունին ու կը փութան ձեռնարկել բարենպատակ ընկերութեանց հաստատութեան վասն ծաւալման (երկրագործութեան) , կամ գոնէ նպաստել այս գիտաւորութեամբ հաստատուածին և ․ ․ ․ մխիթարե՜լ զայն , մխիթարե՜լ , որ ապագային զԱզգն համայն պիտի մխիթարէ ․

Նամակիս մէջ նիւթոյ չարքէն դիւրին է Ձեզ մակաբերել Մեծ․ Տէ՛ր , թէ քանի՞ արագութեամբ կը գրեմ զայն ժամանակիս սղութեան պատճառաւ , որ արդէն ծանօթ է Ձեզ ․ վասն որոյ հարկադրեալ եմ կարճել խօսքս և խնդրել ի Ձէնջ որ բարեհաճիք ներկայիս անկիւն մը շնորհել պատուական Մասեացդ մեծակայ թերթերէն միոյն մէջ , առով պիտի կացուցանէք շնորհապարտ Ձեր և Ազգիս անձնուէրն

ՅԱԿՈԲ Ե․ ՋԱՔԱՐԵԱՆ․

ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐՆ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

ԹԷ Ի՞ՆՉ Է ԼԵԶՈՒԱՑ ԲՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ․

(Շարունակութիւն․)

Բայց կան ոմանք՝ որք գրաբարին մայր լինելն ուրանալ կը համարձակին , աշխարհաբարը նորա զաւակը լինելը խոստովանելէ յետոյ ․ օրօրինակ , ծայրայեղ գրաբարատեացներէն մին կըսէ նախ ․ «Ինչպէս գրաբարն չափ ձօն , Ներդաշնակ , փափուկ ևն , և անոր չափ հին լեզուներ նոր զաւակներ ծնած են , մեր ծերունի գրաբարն ալ այսօր մի գեղեցիկ զաւակ ունի (աշխարհաբարը) , զոր եթէ թող տան , ոչ միայն ամեն բարեձևութեամբ պիտի յիշեցնէ իւր հայրը , այլ և պիտի գերազանցէ զայն» ․

Բայց երկու օր վերջն այս գաղափարն (ինչպէս նաև չատեր) յետս կը կոչուի հեղինակին կողմէն հետեւեալ հակասական տողերով ․ «Արդի աշխարհաբարը գրաբարի մի պարզ աղաւաղումը «չէ , և յիրաւի աղաւաղեալ լեզուն պէտք «է որ հնոյն լինի աղաւաղեալ լեզուն ․ գրաբարը պէտք է որ աշխար«հաբարէն առաջ ծնած լինի , որպէս «զի յետոյ աղաւաղուելով աշխարհաբարի փոխուի ։ Արդ մի այսպիսի են«թադրութիւն կրկին նկատողութեամբ «անհիմն է ․ նախ՝ զի կատարեալն ան«կատարէն յառաջ չկրնար լինել ևն ։ »

Ահա՛ այսպէս երկու օր յառաջ զաւակ եղող աշխարհաբարը երկու օր վերջը մայր կ'ըլլայ գրաբարին ։ Քը՛ լէ֊բոն սէն չանժէ ։

Եթէ աշխարհաբարը գրաբարին զաւակն է , ի հարկէ նախ քան զնա ծնած է ․ եթէ անիկէ յետոյ ծնած է , այս ուրեմն աշխարհաբարը նորա զաւակը չէ ։ Ըզմնութենէ զատ՝ կարծեմ բնական օրէնքաց ալ դէմ է այս տրամաբանութիւնը ։

Սակայն առ այժմ թողլով այն պատշտարեր հակասութիւններն , կանխաւ կը ծանուցանեմք թէ այս վերջին գաղափարն հակադրութեանց օգուտ մի չունենալէ զատ՝ ընդհակառակն մեր ձեռքը զէնք մի է նոցա դէմ ․ ըստ որում եթէ նախնական լեզուն աշխարհաբարը նկատելով՝ ըստ իրենց կարծեաց գրաբարն նորա կատարելագործումն համարիմք , վերստին աշխարհաբարը ձեռք առնելով՝ լեզուին սկզբնական և ինչպէս Տ․ Լուսինեան կըսէ ամուսնանաց , թէեւ մինակը ձեռք առած կը լինիմք , որ կատարելագործումն ալ բնականաբար գրաբարին մէջ պիտի գտնեմք դարձեալ , որ անցեալն պատմութեան կրկներդութը պիտի լինի ։

Բայց նոքա կը պնդեն թէ աշխարհաբարն այս անգամ ալ թէպէտ գըրաբարին պիտի մերձենայ , սակայն կէտ մի կայ ուր պիտի կանգ առնու գրաբարին չը միանալու համար ․ Սոսագիւ սաեղագիտական հաշիւն անգամ այս օրինակ ճիշդ գուշակութիւններ չէ կարող արտադրել , Եսայեայ և Դանիէլի մարգարէութիւնք նուազ վճռական են քան ծայրայեղ աշխարհաբարեանց այս հեռաքրքրաշարժ կարծիքներն , որք լրջապէս կը պնդեն թէ գեսուի արեւուն նման իրենց բնական օրէնքն ալ իւր յառաջխաղացից ընթացքը պիտի կասեցնէ այն նշանակելի կէտին վերայ , որ գրաբարի և աշխարհաբարի մէջ կ'անջրպետէ ։

Խորհրդոյ Մարտինեան պէտք էր տալ իւր ԺԹ․ դարին ամենէն հռչակաւոր խօսքն արտասանելու․ ․ ․ և Ոմբդիոն որ նորա կարծիքն կը հաստատէ․

Սակայն , ինչպէս ըսինք , լեզուաց առաջնութեան խնդիրն յուզելով չեմ կարծեր որ ոչ մէկ և ոչ միւս կողման մէջ աշխարհաբարեանց դասին նպաստաւոր պարագայ մի գտնուի , հետեւաբար և երկար խօսելու ղխտուորութիւն ալ չունենալուս՝ հարկ չեմ համարիր զիրենք համոզելու ջանալ գըրաբարի մայր լինելուն ։ Եթէ իրենք այս պարագայն կարեւոր կը համարին , կըրնան Վիլիֆէյմանէն , Օլսքամանէն և նոյն իսկ Շահնազարէն կարեւոր դասեր առնուլ այս մասին ․ որովհետեւ գրաբարի մայր կամ ածանցեալ լինելը՝ նորա գործածական լեզու լինելուն ուղղակի կամ անուղղակի ապացոյց չէ , և մեր բոլոր փաստերն ու բնական օրէնքներ զայդ հաստատելու կը նկրտին , ըստ որում այդ իսկ է խնդրոյն էական կէտը ։ Անցնիմք ուրեմն ։

«Այն օրէնքն՝ որ [illegible] իբրեւ գործադրելի է իւր բոլոր պարագայութիւններովը , օրէնք չէ , այլ ժողովրդեան բարուց և սովորութեանց ճըշգրիտ նկարագիրը ։ » կ'ըսէր անցեալ օր հմուտ մատենագէտ մի մեր Ազգ․ Երեսփոխանական ժողովոյն մէջ ։

Երբ այսօր կ'ըսեմ թէ « գրաբարի գործածումն ընդհանրացնեմք » , գաղափարներս այլ ընդ այլոյ մեկնելու մտանուոր տենչ մի ունեցողներն են միայն , որք կրնան հասկնալ թէ գրաբար խօսիլ կը բաղձամ կամ խօսիլ տալ կը փափաքիմ , և կամ կը պահանջեմ որ այսօրուընէ աշխարհաբարը բոլորովին թողումք և սորվեցնեմք մանուկները , ծերունիները , կիները , այրերը , արուեստաւորները , վաճառականները , երկրագործները , հովիւները ևն ևն գրաբար խօսելու , կամ մեր հրապարակական , ժողովրդական , ընտանեկան ևն լեզուն Հ․ Աւգերի բարբառն ընել կը նկրտիմ ։

Սոքա այնպիսի գաղափարներ են , զորս ինձ վերընծայելով նպատակը՝ մըտայս կորզողութիւնը Պ․ Պլըօֆի (ըստ Տ․ Շահնազարի Պլըզօֆ) ուղեղային ըը-

րութեան ենթարկելու բաղձանք մը մի. այն կրնամ նկատել , և հետեւաբար ես ալ ապատութիւն կ՚առնում ամենայն խրատովք այդ պատուական գիտունին դրութեան հակառակը պնդելու , եթէ չարունակեն կարծել թէ իսպառ սեռը բառական արթնութիւն չ՚ունի իրեն համար պատրաստուած գեղահասնե. րու արժէքը գնահատելու ։ Բարեբաղդաբար յօդուածները հրապարակի վերայ կը կենան, և զանոնք կարդալով ամեն ողջախոհ անձ կրնայ դատել թէ այդ ծիծաղելի կարծիքներն ինձ չ՚են վերաբերիր բնաւ , զի երբեք ըսած չեմ թէ այսօրուընէ սկսեալ գրաբառն ընդհանուր գործածական լեզու լինի , թէպէտ անցելոյն մէջ նորա այդ ամեն գիրքերըն գրուած ըլլալն հաստատուած ճշմարտութիւն մի է ։ Ինչպէս այնքան ճոխ կերպով բացատրեց Տ. Գարագաշեան , և ինչպէս կը հաստատէ Խորենացին իւր ֆրանսերէն պատմութեան Գ. գրքին մէջ բացարձակապէս յայտնելով թէ հասարակաց խօսից՝ այսինքն՝ ընդհանուր գործածական լեզուաւ կը գրէ , զոր օգտակարապէս կրնան ընթեռնուլ նոքա , որք գրաբառին անցելոյն մէջ գործածուած լինելն իսկ ուրանալ կը համարձակին իրենց ձախող դատին փաստ մի հայթայթելու համար , և անշուշտ եթէ աւելի նեղուին , Համլէթի ֆրանսերէն ու նոր ֆրանսերէնն ալ պիտի արտասանեն գրաբարին վերայ ։

(Շարունակելի.) ԱՆԱՀԻՏ.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՀԱՎԱՑԻՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ

Այն մակագրով Ֆրանսական լրագիր մի հետեւեալ իրողութիւնը կը հրատարակէ .

" Կերևի թէ Սանտուրչ կոչուած Հնօրուրու մայրաքաղաքին մէջ մեծ գրգռութիւն ծագած է ։ Քաղաքական Թագաւորին Նախարարութիւնն, որ խիստ յառաջդիմական գաղափարներ ունեցող անձերէ բաղկացեալ է , Թագաւորին բացակայութենէն օգուտ քաղելով , զօրաց համար վարտիք կամ տափատ (բանթալոն) գնելու առաջարկ մի Ներկայեց խորհրդարանին և 2505 տալար խնդրեց ։

" Այս նորաձեւական առաջարկն ապշութիւն պատճառեց ընդդիմադիր կուսակցութեան (ձախակողմեան) անդամոց , և առաջին Նախարարը պարտաւորեցաւ առաջարկը պաշտպանելու համար բեմն ելնել ։ Իւր փաստերէն մի քանին տպաւորութիւն ըրին կեդրոնին անդամոց վերայ ; բայց ընդդիմադիր Նստարանաց կողմէ ծիծաղներով և հայհոյներով ընդունուեցան ։

« Ատենաբանն հաստատեց թէ Ինքզինք յարգող անէրութիւն մ՚երբէք չպիտի զիջանի պատերազմ հրատարակել Հավայիի դէմ , քանի որ մեր զօրականները զուրկ լինին այն հագուստէն , (վարտիք կամ տափատ) զոր քաղաքակրթեալ ազգաց մեծ մասն անհրաժեշտ կը նկատեն ։ Միանգամայն անվայելուչութեան ծանր անպատեհութիւնները ցոյց տուաւ ։ Սանտուրչ կղզեաց զինուորական կրթութեան կանոնները ու հրահանգներն Եւրոպական ազգերէ առնուած լինելով, կրթութեան հրահանգատետրին մէջ պատուիրուած է որ զինուորն ինչ ինչ պարագայից մէջ փոքր մասը տափակին կարանին վերայ դնէ։ Արդ՝ ամենայն յօժարութեամբ անհնարին է զինուորին կատարել այս պատուէրը՝ տափատ չունենալու պատճառաւ , որ խիստ ցաւալի է զինուորական կարգապահութեան համար ։

«Ընդդիմադիր կուսակցութեան գլուխը պատասխանեց՝ թէ երբոր անցեալ տարի ինք և իւր պաշտօնակիցք՝ հանճարեղ զօրականաց բերդէ չպիտի հագցնելու առաջարկը քուէարկել , այն համոզմամբ էր թէ զօրաց վերջնական համազգեստը պիտի լինէր այն ։ Բայց , առաց դառնութեամբ, կերպարանը մեր կառավարութեան անդամոց ախորժակը բացաւ ։ Սոքա մեր ազգային զօրաբանակը Գրիգորիական պահակազօրի փոխարկել կ՚ուզեն ։ Երէկ շապիկ , այսօր տափատ, վաղն ալ թերեւս տափատակալ փոկեր (ասկը) ։

«Այս խօսքին վերայ զայրացման քրթմնջիւններ ելան ընդդիմադիր մասին մէջ , թէ և պատերազմական գործոց նախարարին իւր նստած տեղէն ժխտողական ազդու ակնարկներ ըրաւ ։

«Կեդրոնին անդամներէն մին իրաւախոհական առաջարկ մի Ներկայեց · Որովհետեւ , ասաց , պատերազմական գործոց Նախարարն անհրաժեշտ կը դատի տափատը մեր զօրականաց համար , առնք տափատն և վերցնենք շապիկն ։ Այս կերպիւ մեր դանձուն վերայ ծանրութիւն չծանրանար , միայն հաշուի փոխանակութիւն մի բառական կը լինի ։

«Պատերազմական գործոց Նախարարն յանուն կառավարութեան մերժեց այս իրաւախոհական առաջարկը ։ « Մեր քաջ զօրականները շապիկ ունին և պիտի պահեն զայն, ասաց · իրենց տափատ ալ պէտք է ի յաւելուած և ոչ ի փոխանակ · Գալով այն չարամիտ ակնարկութեան , զոր ատենաբաններէն մին պարագ համարեցաւ ընել տափատակալ փոկերու , և ոչ իսկ պատասխանել արժան կը համարիմ , Նախարարութիւնն երբէք չ՚առաջարկեց և չպիտի առաջարկէ անօգուտ ծախք , և ամեն մարդ գիտէ որ տափատակալ փոկն աւելորդութիւն մ՚է , որովհետեւ մէջքը սեղմող գերձան մի խիստ լաւ կը կատարէ նորին պաշտօնը ։ »

«Պաշտօնողական երեսփոխան մի խօսք առնլով յայտնեց թէ զօրաց տափատ հագցնելն այնպիսի տականքերութիւն մի յառաջ կը բերէ, որոյ հետեւանքն ոչ ոք կրնէ նախատեսել ։ Ազգ մ՚իւր հին աւանդութիւններէն բաժնելը լաւ բան չէ ։ Մեր հայրերը ոչ շապիկ ունէին ոչ տափատ , բայց և այնպէս քաջ զօրականներ էին ։ Մեր երիտասարդութեան Եւրոպական պայծառ հանդերձ տալով՝ զայն կը մեղկացնենք և բարքը կ՚ապականենք ։ Զի՞ վախնար իր նաև թէ կրնանք ըմ բռնութեան դրդել մեր արի զօրականներն՝ անհանգիստ և նեղիչ հագուստ մի հագցնել ուզելով ։ Ընթադրենք թէ ճակատամարտի մէջ յաղթուելով ետ քաշուիլ ուզենք . . . (քրթմնջիւնք) ։

«Ատենաբանը նորէն կը շարունակէ ։ Ամեն բան նախատեսել պէտք է · Քանի՜ք իսկ յետս նահանջեցին · Արդ՝ նմանօրինակ պարագայի մի մէջ՝ ինչ կրնան ընել մեր զօրականք , երբոր իրենց ոտուեքն այդ անհանգիստ հագուստին մէջ նեղուին · Զեն կրնար փախչիլ ; և ամենքն ալ կը ջարդուին ։

«Նախարարութիւնը չհամարձակեցաւ քուէ առաջարկել և ատեանը փակեցաւ ։ Ժողովին մեծամասնութիւնն յայտնապէս հակառակ էր առաջարկին , և հաւանական է որ Հավայեցւոց բանակը տակաւին սերունդի մի համար անվարտիքներու բանակ մնայ։ »

—

Վերջին օրերս քառասուն տարեկան երեւոյթ ունեցող՝ քաջառողջ Անգղիացի մի Նիսի երկաթուղւոյն կայարանը կերթայ ·

— Կը փափաքիմ՝ գիտնալ , կ՚աւէ կայարանին պաշտօնեայներէն միոյն , թէ գնակ մի քանի՞ ֆրանքի կը փոխադրէ Նիսէն Լոնտրա ։

Խնդրած տեղեկութիւնը կը տըրուի իրեն , և մեկնելու ժամանակ ,

— Ներեցէք , կ՚ասէ Նմա պաշտօնեայն, արդեօք կը փափաքիք որ գնակին փոխադրութիւնն անմիջապէս կատարուի՞ ։

— Օ՜, ոչ, կը պատասխանէ Անգղիացին պաղարեամբ և սարօրինակ Ֆրանսերէնով , իմ գնակիս փոխադրութեան համար է · ինքզինքս պիտի մեռցնեմ, բայց ոչ հիմա , այլ զալ չարթու , ուստի ուզեցի այժմէն հասկնալ փոխադրութեան գինըն , որպէս զի կանխաւ վճարեմ օթեւանիս տիրոջը , որովհետեւ նա պիտի ղրկէ ձեզ իմ մարմինս ։

—

Նաբոլիի Բովեա լրագիրն հետեւեալ դէպքը կը պատմէ ապրիլ 18 թուով ։

"Բարնոյ քաղաքին մէջ երեկ ծանըր դէպք մի պատահեցաւ ·

" Սան Ֆրանչէսքոյ եկեղեցւոյն քահանաներն Աւագ շաբթուն եկեղեցական արարողութեանց համար մեքենայական Քրիստոս մի բերել տըւած էին, որ գլուխը կը ծռէր, ձեռները կ՚երերցնէր և այլ շարժումներ կընէր։

" Բնականաբար եկեղեցին հետաքրքիրներու մեծ բազմութեամբ լցուեցաւ ։ Ամեն մարդ սեղանին մօտ երթալ ուզելով , խօսակցութեանց ձայներ ու աղաղակներ կելնէին, վերջապէս աղմուկն ու ժխորն անտանելի կերպիւ կը մեծնար ։

"Ցայթանդամ և հուժկու կրօնաւոր մ՚ամպիոն ելնելով՝ իւր թոքերուն բոլոր զօրութեամբ ի լռութիւն հրաւիրեց հետաքրքիր հաւատացելոց ամբոխը։ Բայց ՚ի զուր։ Այն ժամանակ կրօնաւորը բարկանալով՝ վար իջաւ ամպիոնէն , գնաց սեղանին վրայէն յափշտակեց ինքնաշարժ Քրիստոսն , և աջ ու ձախ ժողովրդին ու սեղանին շուրջը գտնուած զարդերուն , աշտանակներուն եւ զարնելով կատր կատր ըրաւ ։ Ցետոյ տեսնելով որ այն սուրբ զէնքն անգործածելի եղած էր , սկսաւ կըռուփի հարուածներ բաշխել հաւատացելոց , այն տարաճան կատաղութեամբ , որ ուրիշ քահանայ մի կրօնաւորին սուրբ զայրոյթն հանդարտելու համար միջնորդելով՝ ծընօտը ջախջախեցաւ ։

Ամեն մարդ ի փախուստ խուճապելով , եկեղեցւոյն դուռը նեղ եկաւ , և փախչողք իրար կոխոտելով՝ վաթսունի չափ անձինք վիրաւորեցան , մեծ մասը ծանրապէս ։

ԽԱՌՆԻԿ

22 Ապրիլ 1881

. . . Խմբագիր ·

Ցառաջիկայ կիւրակէ ապրիլ 26, Ս. Եկեղեցւոյս տօնախմբութիւնն լինելով՝ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրըն Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ ի հոգւոր մխիթարութիւն գիւղիս բարեպաշտ ժողովրդեան ։

Ուստի Թաղ. Խորհուրդս կը խնդրէ Զերդ. Մեծապատուութենէն որ

Կ. ՀԱԶԱՐԵԱՆ

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԾԽԱԽՈՏԻ

Մեծ Զուռնէ Յօրէ. Քէթէնճիլէր-Գափու , 106

Ծխախոտի հանրածանօթ վաճառականներէն Հազարեան կարապետ էֆէնտիի նորոգ հաստատած մեքենագործեալ գործարանին ելնէճէյի հատուէտ կէօպէք , Տրամայի Քըր և Սամսոնի Քուշքցայ ըստած ընտիր տեսակներէն պատրաստուած թէ՛ սիկարէթ և թէ ջարդած ծխախոտները , որք իրենց կատարեալ և անխառն ընտրութեամբն հանդերձ , հնար եղածին չափ չափաւոր գներով են , իւր բազմաթիւ յաճախորդաց կողմանէ ցարդ ըստ արժանւոյն գնահատուեցան ։

Գործարանս իւր արտադրութեանց այսպիսի կարճ միջոցի մը մէջ գըտած սոյն հաղուագիւտ ընդունելութենէն քաջալերեալ, այսուհետեւ ալ ամեն խնամք և մինչև իսկ զոհողութիւն չպիտի խնայէ միշտ մի և նոյն ընտիր և անփոփոխ տեսակաւ ծխախոտ պատրաստելու, առանց գներուն չափաւորութեանը դպչելու ։ Այսոր ճշդութիւնն սուղ. յաճախորդաց կը վերաբերի ։

Ցատուկ յանձնարարութիւնք ալ ճշդիւ և մանաւոր խնամօք կը կատարուին թէ՛ մայրաքաղաքիս համար , թէ՛ գաւառաց և թէ արտասահման երկիրներու ։ Այս վերջնոց համար պատրաստեալ ծխախոտք ազատ են Պանդերոլի տուրքէ ։

Ցանձնարարութիւնք պէտք է ուղղուին առ Գ. Նիկողայոս Հազարեան , գործակալ վաճառման ի նմին գործարանի ։

բարեհաճիք հրատարակել զայս ի գիտութիւն բարեպաշտ հասարակութեան և ընդունիլ այս առթիւ մեր խորին շնորհակալեաց հաւատարիմ ։ Ի դիմաց Թաղ. Խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ
Ռ. Կ. ՊՈՒԼԿԱՐԵԱՆ Ե ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ

VICHY

ՎԻՇԻ

Վուլվառ Բէ-ին , Փարիզ 22 , Պոսվոր Մօնմարթր .

PASTILLES DIGESTIVES· — Վիշիի աղբիւրներէն հանուած աղերէն շինուած ։ Այս Բասթիյլներն ախորժահամ են և ստամոքսի թթուութեանց և դժուարամարսութեանց դէմ շատ ազդու ։

SELS DE VICHY POUR BAINS· — Բաղնիքի համար ծրար մը ալ բաւական է այն անձանց համար , որք Վիշի չեն կարող երթալ ։

Կեղծերէն զգուշանալու համար՝ պէտք է ԲԱՆԵՑՆՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ դրոշմը բոլոր արտադրութեանց վրայ փնտռել ։

Ամեն դեղագործաց և դեղավաճառաց քով կը գտնուի։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՆԻՃԷ ԾԽԱԽՈՏԻ
ԳՕՆԹԻ ԵՂԲԱՐՔ ԵՒ ՇԱՀԻՆԻ

109—Կալաթա, Սանտըգճըլար փողոց—109

Սորագրեալքս առևտրական բոլոր պատասխանատուութիւնը մեր վրայ առնելով , Քօնթի եղբարց և Շահինի հետ ընկերութեամբ Ղալաթիոյ Սանտըգճըլար փողոցը թիւ 130 գործատունն հաստատեր էինք ՚ի վեր՝ արժանապէս քաջալերուեցանք պատուարժան յաճախորդաց բազմութենէն ։ Ամեն ոք լաւ գընահատեց մեր գործարանէն ելած ծխախոտոյն ընտրութիւնը , ճաշակը և գիներուն չափաւորութիւնը տեսակներուն համեմատութեամբ․ ուստի և մեզ հարկ եղաւ , աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը տալ մեր գործառնութեանց ։

Եւ նախ՝ մեր գործարանն ու վաճառատունը փոխադրեցինք առաջնոյն դիմացը 109 թիւ շէնքին մէջ , որ իւր անհամեմատ ընդարձակութեամբը խիստ յարմարութիւն ունի թէ մայրաքաղաքիս թէ գաւառներէն և թէ օտար երկիրներէ եկած բազմաթիւ հրամաններըն յոյժ գոհացուցիչ կերպիւ և փութով կատարելու ·

Երկրորդ՝ ծխախոտոյ բերքն արտադրող ամեն կողմ և մանաւանդ յենիճէ յատուկ գործակալներ կարգելով սկսած ենք մասնաւոր խընամօք պատրաստել տալ բերքը և ահա այս խնամոց և զոհողութեանց շնորհիւն է որ այսօր ամենընտիր և հոտաւէտ ծխախոտներ կարող ենք մատակարարել նաև 150նոց , 200նոց , և 300նոց և աւելի բարձր գիներով ըստ տեսակին ·

Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի վարանի իւր ճաշակին յարմար ընտիր ծխախոտ գտնելու մասին , բաւական է դիմել մեր վերոյիշեալ գործատունն ՚ի Ղալաթիա Սանտըգճըլար փողոց թիւ 109 ; և կամ ամեն ծխավաճառներէ խնդրել մեր գործարանէն ելած ապրանքներէն ։

Ծան. Օտար երկիրներէ ապրանք ուզողները կըմասնակցին այն մեծաշնորհին , զոր ունիմք կայսերական կառավարութենէն, որ է պանտրօլի տուրքէն ազատ ըլլալ , որով 0/0 ին 20 շահ կունենան ·

Վաճառատուներն են ·

Ղալաթիա Սանտըգճըլար թիւ 109
Զընտան գափու Չէօմլէկճիլէր „ 29
Էմին-էօնիւ „ 56

ՑԷՄԻՐՃԻՕՂԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԻԼԱՆ

Հարպիյէ էրգանը անպարը իչուն տօքսան նեֆէր սէնէսի հաղիրանը իպթիտաընտան պօսթոս Նիհայէթինէ գատար իւչ այլըք օլմաք վէ չէհրի եիւզ ալթմըշ պին զըյէ թէսլիմ իտիլմէք իւզրէ միւպայեա օլունաճաք Մըըը բիրինճինին մայիսը րումինին 14նճի կիւնիւնէ գատար հէր կիւն միւնագասասը իճրա օլունաճաղընտան · իթայէ թալիպ օլանլարըն վէ շէրայիթինի անլամաք իսթէյէնլէրին հարպիյէ նեզարէթի լէվազըմաթ այիրէսինէ կէլմէլէրի ·

21 Նիսան 97 2

—

Ցէրսանէի վէ պիլամը սէլաշէ իլէ Զալթալճա վէ ճիվարընտա պուլունան ասաքիրի շահանէ իչուն տօքսան նեֆէր սէնէյի րումիյէսի հաղիրանը իպթիտաընտան տօքսան սէքիզ սէնէսի մայիս Նիհայէթինէ գատար պիր սէնէլիք օլմաք վէ չէհրի եիւզ էլլի պին զըյէտէն եիւզ սէքսէն պին զըյէյէ գատար վէրիլմէք իւզրէ միւպայեա օլունաճաք յահմըն մայիս րումինին 14նճի կիւնիւնէ գատար հէր կիւն միւնաքասասը իճրա օլունաճաղընտան , իթայէ թալիպ օլանլարըն վէ շէրայիթինի անլամաք իսթէյէնլէրին հէր կիւն հարպիյէ Նեզարէթի լէվազըմաթ այիրէսինէ կէլմէլէրի ·

21 Նիսան 97 2

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 23 ապրիլ ·

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ	18,12
» » բացուեցաւ	18,11
» » կէսօրին	18,11

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

	Անգղ. լիր.
Սուփէյթէ ժէնրլ. 6 0/0	» 5.10
» Օթօման	» 4,
Կ. Պոլսոյ Պանքան	» 16.20
Քրէտի ժէնէրալ 6 0/0	5.38
Փոխ. 1863 (Մութուն) 6 0/0	Ֆր. 91,
» 1865 (») 6 0/0	» 92,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	» 91,
» 1872 (Պօն տիւ թրէզօր)	» 29,
» 1873 (Բինար) 6 0/0	» 88,
Ռումէլիի երկաթուղի	Ֆր 58.1/8
Լաւրիում	» 112,
Թրամուայ (գ. կա.) Օսմ. լիր	365,
Թիւթապրամ	» 945
Հէվալէ սիզ	25
Րէբօր	—

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

(Օսմ. ոսկին 100 ղրշ.ին)	Ղրշ.
Անգղիական ոսկի	109 38
Գաղղիական »	87 20
Բօլ	90
Գրիմից	51 25
Գաւայոն թուղթ 8 րուպլի 85 գարէք	
Գաւայոն արծաթ (Նոր)	92 20
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7 28
Վեցնոց	125
Հինգնոց	209 10
Հինգնոց (անկէտ)	178
Մէթալիք	205 30
Պղինձ (նոսուանական)	670

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 4 մայիս ·

Անգղ. Քօնս.	101 13/16
Օսմ. »	16 3/4
Փոխ. 1865	18 1/2
» 1869	18 3/8
» 1871	77 1/2
» 1872	29 1/2
» 1873	17 5/8
» 1877	91 1/4
Պանք Օթօման	17 1/8
Ռուս. փոխ. 73ի	91 3/4
Եգիպտ. միացեալ	77 3/8
» արտօնուոր	98 1/4
Տայրա Սանիէ	76 5/8
Փոխ. Ռուսիա	99 1/2
Փոխանակագիր Փարիզի վրյ	,

Փարիզ 4 մայիս ·

Դաղղ. Քօնս. 5 0/0	120 07 1/2
» » 3 0/0	84,67 1/2
Օսմ. Քօնս.	17
Փոխ. 1865 Ֆր.	93·
» 1869	92·
» 1873	88·
Օսմ. Երկաթուղի	60 25
Պանք Օթօման	683 75
Քրէտի Լիօնէ	900·
Ռուս. փոխ. 3 0/0 (1877)	94 3/4
» » Արևելեան	61 1/4
Իտալ. Քօնս.	90 75
Եգիպտ. միացեալ	402· 50
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ	25·24

Վիէննա 4 մայիս ·

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	117 85
Ռումէլիի երկաթուղի	27· 50